

УДК 657.2

Скоп Х.І.

*кандидат економічних наук,
головний бухгалтер ТОВ «Ожидівський млин»*

ПІДХОДИ ДО БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ВАЛЮТНИХ КОШТІВ НА РОЗПОДІЛЬЧОМУ РАХУНКУ

APPROACHES TO ACCOUNTING OF FOREIGN CURRENCY ON DISTRIBUTION ACCOUNTS

АНОТАЦІЯ

Систематизовано наявні позиції щодо сутності операції надходження валютних коштів на розподільчий рахунок та виділено два підходи до її бухгалтерського обліку. У межах першого підходу кошти на розподільчому рахунку не підлягають обліку, згідно з другим підходом кошти на розподільчому рахунку слід відображати в обліковій системі на субрахунку 316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті». Наведено переваги та недоліки кожного підходу та пропозиції щодо удосконалення відображення коштів на розподільчому рахунку у фінансовій звітності підприємства.

Ключові слова: розподільчий рахунок, іноземна валюта, бухгалтерський облік, експорт, валютний контроль.

АННОТАЦИЯ

Систематизированы имеющиеся позиции относительно сущности операции поступления валютных средств на распределительный счет и выделены два подхода к ее бухгалтерскому учету. В рамках первого подхода средства на распределительном счете не подлежат учету, согласно второму подходу средства на распределительном счете следует отражать в учетной системе на субсчете 316 «Специальные счета в иностранной валюте». Приведены преимущества и недостатки каждого подхода и предложения по совершенствованию отражения средств на распределительном счете в финансовой отчетности предприятия.

Ключевые слова: распределительный счет, иностранная валюта, бухгалтерский учет, экспорт, валютный контроль.

ANNOTATION

Available positions regarding the essence of the operation of receiving foreign currency funds into a distribution account are systematized and two approaches to its accounting are allocated. Under the first approach – funds in the distribution account are not subject to accounting, according to the second approach – the funds on the distribution account should be reflected in the accounting system on sub-account 316 «Special accounts in foreign currency». The advantages and disadvantages of each approach and proposals for improving the presentation of funds on a distribution account in the financial statements of the enterprise are presented.

Keywords: distribution account, foreign currency, accounting, export, currency control.

Постановка проблеми. Тимчасові валютні обмеження Національного банку України (НБУ) уже стали постійним складником методики бухгалтерського обліку надходження валютних коштів вітчизняних підприємств. Сьогодні в Україні продовжує діяти вимога про обов'язковий продаж 50% валютної виручки згідно з постановою Правління НБУ № 129 від 13.12.2017 року [1], тому в бухгалтерському обліку дата зарахування іноземної валюти на розподільчий рахунок та дата зарахування гривневого еквіваленту коштів після обов'язкового продажу – це різні дні. Адаже обов'язковий продаж іноземної валюти

банки проводять винятково наступного робочого дня після дня зарахування таких надходжень на розподільчий рахунок [2; 3].

У зв'язку з цим бухгалтери стикаються із проблемою обліку тієї частини валютних коштів, яка попадає на розподільчий рахунок, оскільки за фактом на дату надходження на розподільчий рахунок дебіторська заборгованість вважається погашеною контрагентом, але всієї суми коштів підприємство ще не отримало. Необхідність чітких роз'яснень методики бухгалтерського обліку суттєво посилюється у разі, якщо дата отримання валютних коштів випадає на останню дату звітного періоду (місяця, кварталу, року), коли обов'язковий продаж валюти на розподільчому рахунку та зарахування гривневого еквіваленту на поточний рахунок здійснюється уже в іншому звітному періоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розкриття проблеми обліку коштів на розподільчому рахунку та можливих шляхів для її вирішення наведено у працях В. Шпильового [4], Н. Клим, С. Шутка [5], І. Назарової [7], Г. Воляника [6], І. Чалого [8] та інших вітчизняних учених. Систематично висвітлення цього питання розглядається в листах Національного Банку України [9; 10] та Міністерства фінансів України. Неодноразово за останніх два роки були опубліковані судження Державної фіскальної служби України щодо обліку коштів на розподільчих рахунках у коментарях Загальнодоступного інформаційно-довідкового ресурсу (ЗІР) [11] тощо. Однак це питання залишається досі актуальним і потребує виваженого методичного підходу до бухгалтерського обліку та розкриття у фінансовій звітності. Також слід зазначити, що проблема обліку коштів на розподільчому рахунку має не тільки бухгалтерський аспект, оскільки її вирішення може вплинути і на визначення суми доходу, і на виконання вимог валютного державного контролю.

Мета статті полягає в систематизації різних поглядів на проблему обліку коштів на розподільчих рахунках вітчизняних підприємств у два загальних підходи, в аналізі кожного з них та наведенні пропозицій щодо оптимізації та підвищення інформативності даних фінансової звітності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Облік валютних коштів на розподільчих

рахунках є новою ділянкою методики бухгалтерського обліку, оскільки раніше іноземна валюта надходила в повній сумі на валютний рахунок підприємства, яке могло на власний розсуд ними в подальшому розпоряджатися. Тимчасові валютні обмеження НБУ внесли свої корективи у процес оприбуткування іноземних коштів, тому сьогодні схема отримання валютної виручки підприємством, як правило, має такий вигляд (рис. 1):

Розподільчий рахунок є транзитним рахунком, який відкриває банк отримувача валютних коштів для виконання державних вимог, закриття якого також є компетенцією банку. Саме «транзитний» характер розподільчого рахунку і неможливість отримувача валютних коштів розпоряджатися ними створили облікову проблему. Проте, незважаючи на тривалий час дії валютних обмежень, досі немає однозначної позиції щодо її вирішення. На рис. 2 систематизовано наявні підходи до обліку надходження іноземних коштів на розподільчий рахунок підприємства.

Формування першого підходу спричинено позицією Національного Банку України, який у своїх листах [9; 10] вказує на те, що розподільчий рахунок не є рахунком підприємства, а тому, поки кошти перебувають на ньому, суб'єкт господарювання ще ними не володіє. Розподільчий рахунок, згідно з листом НБУ від 21.11.16 р. № 40-0004/95287 [9], – це лише

рахунок банку, який призначено для обліку коштів, що підлягають розподілу або додатковому попередньому контролю, зокрема сум коштів у іноземній валюті, що підлягають обов'язковому продажу.

Роль розподільчого рахунку має технічний характер і не має статусу поточного рахунку суб'єкта господарювання, тому, згідно з позицією НБУ та податківців у категорії ЗІР [11], банк повинен зняти з контролю експортну операцію лише після зарахування іноземної валюти та гривневого еквівалента, одержаного внаслідок обов'язкового продажу іноземної валюти, на поточні рахунки резидента. Отож, у плануванні експортної операції саме дата зарахування гривневого еквіваленту після обов'язкового продажу валюти з розподільчого рахунку є датою, якою банк може зняти таку операцію з контролю.

Таким чином, розподільчий рахунок не вважається рахунком підприємства, оскільки підприємство не може вільно розпоряджатися коштами, які надійшли на такий рахунок, що обмежує можливість контролю (п. 3 НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [12]), а тому кошти на ньому в обліку не слід відображати. Згідно з першим підходом до обліку надходження валютних коштів, важливого значення набуває дата зарахування гривневого еквіваленту на поточний рахунок підприємства

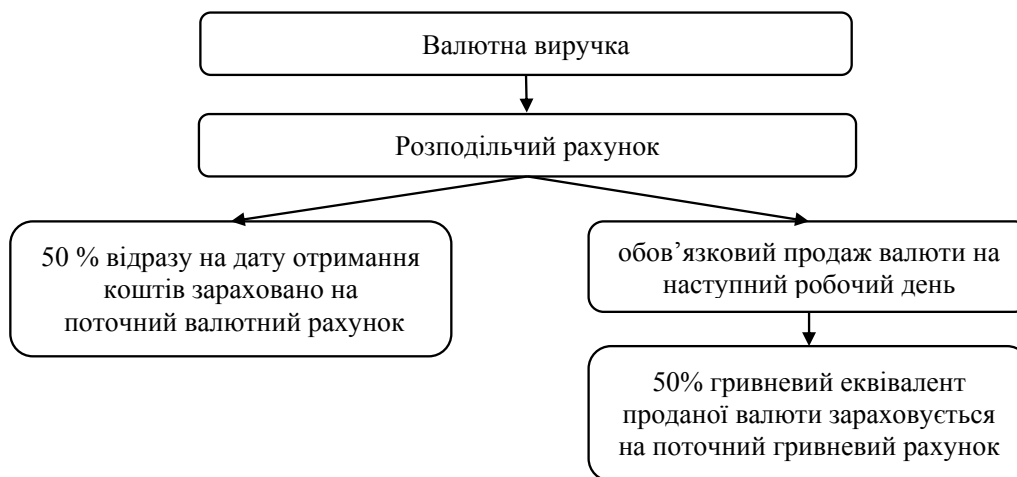

Рис. 1. Схема отримання валютної виручки підприємствами України станом на 01.01.2018 р.

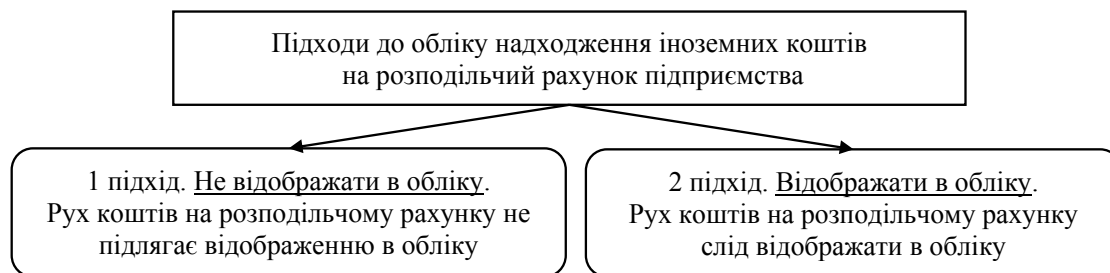

Рис. 2. Наявні підходи до обліку надходження іноземних коштів на розподільчий рахунок підприємства

після обов'язкового продажу валюти з розподільчого рахунку, оскільки саме ця дата дозволяє банку зняти експортну операцію з валютного контролю. У таблиці 1 розглянуто облікове відображення надходження валютних коштів на вітчизняне підприємство станом на 2018 рік, керуючись методикою наведеного підходу.

Згідно з першим підходом, на дату фактичного отримання іноземної валюти (згідно табл. 1 на 31.01.2018 р.) в бухгалтерському обліку не відображається жодної операції (незважаючи на дату виписок банківського та розподільчого рахунків). Усі господарські операції, пов'язані із погашенням дебіторської заборгованості за експортом, обов'язковим продажем та зарахуванням іноземної валюти на поточні рахунки підприємства, здійснюються на наступний робочий день, тобто на дату зарахування гривневого еквіваленту після обов'язкового продажу валюти (згідно табл. 1 на 01.02.2018 р.), тобто, згідно із заданими умовами, наступного звітного місяця.

Всупереч цій позиції виступає теза про те, що розподільчі рахунки клієнтів обліковуються банками згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку банків України на рахунку 2603, який входить до групи 26 «Кошти клієнтів банку», і такий рахунок має статус пасивного. Тобто банк вважає ці кошти не своїми, а клієнтськими, які розглядаються як зобов'язання банку перед клієнтом. Поряд із цим банк відкриває розподільчий рахунок не на договірних засадах, а в адміністративному порядку – за вказівкою держави. Проте це не змінює того факту, що банківський План рахунків природу розподільчого рахунку інтерпретує майже так само, як і природу звичайного поточного рахунку клієнта, на відміну від позиції НБУ, що наведена вище.

Наявність контролю – одна з необхідних умов визнання активу як такого, оскільки згідно з МСБО 38 «Нематеріальні активи» контроль

розглядається як можливість не допустити сторонню особу до отримання економічних вигід від активу [13]. У такому разі слід визнати, що банк не отримує прямих економічних вигід від коштів клієнтів, що перебувають на розподільчих рахунках, оскільки виступає тільки державним агентом, якому доручено провести певні дії з валютними надходженнями підприємства, яке залишає за собою всі права на отримані суми, а отже, не втрачає контролю над ними.

У п. 2.3.5 Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджених наказом Міністерства України від 28.03.13 р. № 433, зазначається: у статті «Гроші та їх еквіваленти» відображають готівку в касі підприємства, гроші на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути вільно використані для поточних операцій, а також грошові кошти в дорозі, електронні гроші, еквіваленти грошей [14]. У п. 7 МСБО 7 зазначено, що інвестицію (наприклад, банківський депозит) визначають як еквівалент грошових коштів тільки в разі короткого строку погашення, приміром протягом не більше трьох місяців із дати придбання. Отже, навіть кількомісячний режим обмеження розпорядження коштами може надати активу право на включення його до статті «Гроші та їх еквіваленти». Тобто кількаденна відсутність права повного розпорядження коштами, що надійшли на розподільчий рахунок, не є підставою для заборони внесення їх до найбільш ліквідної статті балансу.

Наведені твердження всупереч першому підходу до обліку коштів на розподільчому рахунку сформулювали другий підхід, що розглянутий на рис. 2, згідно з яким рух коштів на розподільчому рахунку слід відображати в обліку підприємства на субрахунку 316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті» рахунку 31 «Рахунки в банках». Субрахунок 316 «Спеціальні рахунки

Таблиця 1

**Облік надходження іноземної валюти за першим підходом,
коли відсутній облік на розподільчому рахунку**

Дата	Курс НБУ	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума
31.01.2018		Отримано 10 000,00 іноземної валюти за відвантажений експорт Згідно із ЗЕД-договором			
01.02.2018	30,00	Отримано оплату за відвантажений експорт згідно із ЗЕД-договором (курсові різниці відсутні)	314	362	10 000,00 300 000,00 грн
01.02.2018	30,00	Зараховано 50 % іноземної валюти на поточний валютний рахунок експортера	312	314	5 000,00 150 000,00 грн
01.02.2018	30,00	Відображено обов'язковий продаж 50% валютної виручки	334	314	5 000,00 150 000,00 грн
01.02.2018		Отримано кошти від продажу іноземної валюти за курсом продажу (29,00 грн / 1 інвалюта) на міжбанківському валютному ринку	311	333	145 000,00 грн
01.02.2018		Списано комісію банку	92	311	100,00
01.02.2018		Відображено витрати від обов'язкового продажу валюти	942	333	5 000,00 грн
01.02.2018		Відображено зарахування зобов'язання щодо продажу іноземної валюти	333	334	150 000,00 грн

в іноземній валюті» рахунку 31 «Рахунки в банках» закріплений у Плані рахунків підприємства наказом Мінфіну України від 18.06.15 р. № 573 для обліку коштів в іноземній валюті, що підлягають розподілу або додатковому попередньому контролю, у тому числі сум коштів в іноземній валюті, що підлягають обов'язковому продажу відповідно до законодавства [15].

Згідно з другим підходом до коштів, що надійшли на розподільчі рахунки, потрібно ставитися так, як до звичайних коштів на банківських рахунках, і в облікових регістрах фіксувати їх рух, зокрема й у частині операцій обов'язкового продажу. Тобто в бухгалтерському обліку на дату отримання валютних коштів на розподільчий рахунок слід списати відповідну суму з рахунків дебіторської заборгованості контрагента (табл. 2).

Позицію другого підходу співвідносять з обліком електронних ПДВ-рахунків, адже відповідно до п. 13 Інструкції з бухгалтерського обліку ПДВ, затвердженої наказом Мінфіну України від 01.07.97 р. № 141, операції, що фактично проводить не підприємство, а Казначейство, відображають проводками в обліку підприємства. Згідно з таблицею 2, на дату фактичного отримання іноземної валюти (31.01.2018 р.) відображається повне погашення дебіторської заборгованості контрагентом за експорт (субрахунок 362 «Розрахунки з іноземними покупцями») та отримання коштів на субрахунки 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті» і 316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті», що відповідає даті виписок банківського та розподільчого рахунків.

Обов'язковий продаж іноземної валюти та зарахування гривневого еквіваленту від такого продажу на поточний рахунок відображається в обліку на наступний робочий день, що, згідно із заданими умовами, розбиває таку операцію на два звітних періоди (січень і лютий 2018 року).

Під час застосування другого підходу до обліку надходження іноземної валюти варто врахувати також той факт, що, згідно з наведеними умовами в табл. 1 і 2, нівельовано вплив курсових різниць, які є постійними супутниками операцій з іноземною валютою в Україні, що може суттєво вплинути на показники фінансової звітності підприємства.

Сьогодні не закріплено жодних правил чи вимог до обліку коштів на розподільчому рахунку, тому підприємства можуть обрати найбільш переконливу, на їхню думку, аргументацію, оскільки будь-який вибір не можна буде вважати неправильним. Однак у разі вибору того чи іншого підходу до обліку коштів на розподільчому рахунку слід його дотримуватись і в подальшій діяльності, щоб не порушувати облікового принципу послідовності.

Рішення про вибір того чи іншого підходу до обліку надходження іноземних коштів доцільно задокументувати на підприємстві у формі внутрішньої інструкції з обліку валютних коштів. Фіксувати свій вибір в наказі про облікову політику, на наш погляд, не варто, оскільки, по-перше, така методика визначена НБУ як тимчасова, а по-друге, вибір того чи іншого рахунку для обліку коштів є технічним питанням, що належить до компетенції бухгалтерії.

Бажливою проблемою бухгалтерського обліку, особливо під час операції надходження валютних коштів на стику різних звітних періодів (місяців, кварталів, років), є спосіб відображення результатів такої операції у фінансовій звітності. Адже у разі надходження валютних коштів на розподільчий рахунок в останній робочий день звітного періоду залишок на субрахунок 316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті» формуватиме статтю Балансу «Гроші та їх еквіваленти» (рядок 1165), хоча за своєю сутністю такі кошти є тією ж дебіторською заборгованістю, де дебітором виступає

Таблиця 2

Облік надходження іноземної валюти за другим підходом на субрахунок 316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті»

Дата	Курс НБУ	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума
31.01.2018		Отримано 10 000,00 іноземної валюти за відвантажений експорт згідно із ЗЕД-договором			
31.01.2018	30,00	Отримано на поточний валютний рахунок 50% оплати за відвантажений експорт згідно із ЗЕД-договором (курсів різниці відсутні)	312	362	5 000,00 150 000,00 грн
31.01.2018	30,00	Отримано на розподільчий рахунок 50% оплати за відвантажений експорт згідно із ЗЕД-договором (курсів різниці відсутні)	316	362	5 000,00 150 000,00 грн
01.02.2018	30,00	Відображено обов'язковий продаж 50% валютної виручки	334	316	5 000,00 150 000,00 грн
01.02.2018		Отримано кошти від продажу іноземної валюти за курсом продажу (29,00 грн / 1 інвалюта) на міжбанківському валютному ринку	311	333	145 000,00 грн
01.02.2018		Списано комісію банку	92	311	100,00
01.02.2018		Відображено витрати від обов'язкового продажу валюти	942	333	5 000,00 грн
01.02.2018		Відображено зарахування зобов'язання щодо продажу іноземної валюти	333	334	150 000,00 грн

уже банк, який уповноважений державою здійснити обов'язковий продаж валютних коштів на наступний робочий день.

Тобто, згідно з нашим дослідженням, залишки субрахунку 316 не обов'язково повинні наводитися тільки в статті «Гроші та їх еквіваленти», оскільки можливі й інші адреси балансового призначення, зокрема іншої дебіторської заборгованості. Аналогію до наведеного можна провести із залишками субрахунку 351 «Еквіваленти грошових коштів», що є складником рахунку 35 «Поточні фінансові інвестиції», які в процесі формування фінансової звітності зараховують не до однойменної статті Балансу «Поточні фінансові інвестиції» (рядок 1160), а в статтю «Гроші та їх еквіваленти» (рядок 1165). Тому, враховуючи наведене та керуючись принципом превалювання сутності над формою, ми вважаємо, що залишок коштів на розподільчому рахунку (субрахунку 316) в Балансі повинен формувати статтю «Інша поточна дебіторська заборгованість» (рядок 1155).

Висновки. Проведене дослідження розглядає різні підходи до бухгалтерського обліку коштів на розподільчому рахунку. За першим підходом кошти, що надійшли на розподільчий рахунок, обліку не підлягають, відображається тільки зарахування гривневого еквіваленту після їхнього обов'язкового продажу на поточний гривневий рахунок підприємства. Також у межах цього підходу операція отримання валютної виручки та погашення дебіторської заборгованості контрагента в бухгалтерському обліку переноситься на наступний робочий день (дату обов'язкового продажу валюти з розподільчого рахунку), що співвідноситься із датою, якою НБУ знімає таку експортну операцію з валютного контролю. За другим підходом облік коштів на розподільчому рахунку ведеться на субрахунку 316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті» рахунку 31 «Рахунки в банках» згідно з хронологічною послідовністю поступання коштів. У межах цього підходу, керуючись принципом превалювання сутності над формою, запропоновано залишок коштів на субрахунку 316 на останню дату звітного періоду в Балансі розглядати в статті «Інша поточна дебіторська заборгованість».

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Постанова Правління НБУ «Про запровадження обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті та встановлення розміру обов'язкового продажу таких надходжень» від 13.12.2017 року № 129 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0129500-17>
2. Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» від 23.09.94 р. № 185/94-ВР URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/185/94-%D0%B2%D1%80>
3. Інструкція про порядок здійснення контролю за експортними, імпорними операціями, затверджена постановою Правління НБУ від 24.03.99 р. № 136. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0338-99>.
4. Шпильовий В. Нюанси обліку зовнішньоекономічної діяльності з використанням розподільчого рахунку / В. Шпильовий // Збірник наукових праць ЧДТУ. 2016. Випуск 41. Частина I. С. 55–60.
5. Шутка С.Є. Експортні операції: бухгалтерський і податковий облік / С.Є. Шутка, Н. М. Клим // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. Випуск 17. Частина 4. С. 158–161.
6. Шутка С. Є. Продаж іноземної валюти: бухгалтерський та податковий облік / С. Є. Шутка, Г. М. Воляник // Львівський державний університет внутрішніх справ. – 2016. – Серія економічна. 1. – С. 295-305.
7. Назарова І. Я. Проблеми обліку іноземної валюти на розподільчих рахунках суб'єктів господарювання / І. Я. Назарова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Випуск 10. – С. 941-945.
8. Чалий І. Чи обліковувати валюту на розподільчому рахунку / І. Чалий // Все про бухгалтерський облік. – 2017. – № 34. – С. 14-16.
9. Лист НБУ від 21.11.16 р. № 40-0004/95287 «Щодо зняття експортних операцій з валютного контролю». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vobu.ua/ukr/documents/item/lyst-nbu-vid-211116-r-40-0004-95287>
10. Лист НБУ від 16.09.2015 р. № 22-01013/66333 «Щодо зняття експортних операцій з валютного контролю». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vobu.ua/ukr/documents/item/lyst-nbu-vid-211116-r-40-0004-95287>
11. Загальнодоступний інформаційно-довідковий ресурс. [Електронний ресурс]. – <http://zir.sfs.gov.ua/>
12. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
13. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи»: станом на 01.01.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_050.
14. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: наказ Міністерства фінансів України від 28.03.13 р. № 433. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dtkt.com.ua/show/2cid110035.html>.
15. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99/page6>